

Poganka na polskim tronie?

20 października 2015

16 października minęło 690 lat od zawarcia związku małżeńskiego przez królewicza Kazimierza, późniejszego króla Polski Kazimierza III Wielkiego, z księżniczką litewską Aldoną Anną Giedyminówną. Związek ten był pierwszym poważnym zbliżeniem Polski i Litwy, wyprzedzającym równo o 60 lat unię w Krewie.

Pierwsza żona Kazimierza III Wielkiego była jednym z młodszych dzieci litewskiego księcia Giedymina, najprawdopodobniej ze związku z nieznanego bliżej pochodzenia Jewną. Dotychczas na podstawie przekazu „Rocznika małopolskiego” sądzono, że księżniczka urodziła się między 17 października 1309 a 16 października 1310, ale dokładna analiza źródłoznawcza przeprowadzona przez Jana Tęgowskiego zakwestionowała prawdziwość tej informacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że córka władcy Litwy w chwili ślubu ukończyła 12. rok życia. Najbezpieczniej możemy przyjąć, że Aldona Anna urodziła się między 1309 a 1313 – była zatem w podobnym wieku co jej przyszły małżonek. Wątpliwości budzi również kwestia pogańskiego imienia władczyni, Aldona. Jako pierwszy wymienia je dopiero XVI-wieczny historyk Maciej Strykowski. Na pewno Giedyminówna nosiła dwa imiona – jedno rodzime pogańskie, drugie przyjęte na chrzcie niedługo przed ślubem. Wobec braku innych przekazów pozostaje nam przyjąć informację Strykowskiego jako opartą na tradycji lub zaginionym źródle.

SOJUSZ PRZECIW KRZYŻAKOM

W 1323 król Polski Władysław Łokietek, który wcześniej zaręczał swojego syna kolejno z córką króla Czech Jutą Luksemburską i księżniczką austriacką Anną, zwrócił swoją politykę dynastyczną w stronę pogańskiej Litwy, która podobnie jak Polska odczuwała zagrożenie ze strony zakonu krzyżackiego. Łokietek wysłał poselstwo do księcia litewskiego Giedymina z

prośbą o rękę jednej z jego córek. Polski monarcha miał świadomość, że sojusz z poganami może zaszkodzić wizerunkowi państwa na arenie międzynarodowej. W tym celu Giedymin zadeklarował chęć zapoczątkowania chrystianizacji swojego kraju, a w odpowiedzi papież wymógł na Krzyżakach czteroletni rozejm z Wielkim Księstwem Litewskim. Oczywiście król Polski nie uniknął oskarżeń o zdradę religii ze strony wrogiego zakonu, miał jednak wsparcie dla swoich działań ze strony Stolicy Piotrowej. Pod koniec 1324 na Litwę wyruszyło z Krakowa poselstwo, które w marcu 1325 przywiozło Aldonę Giedyminównę na Wawel. Wkrótce po przyjeździe do Polski, najprawdopodobniej 30 kwietnia 1325 (Długosz podaje 28 czerwca) Aldona została ochrzczona przez biskupa krakowskiego Nankera. Księżniczka litewska przyjęła chrześcijańskie imię Anna, pod którym występuje we wszystkich współczesnych sobie źródłach.

Związek małżeński między Aldoną Anną a Kazimierzem został zawarty 16 października 1325, a na ślubie obecni byli rodzice księcia oraz liczni dostojnicy polscy, między innymi biskup krakowski Maciej. Ślub odbył się z ogromnym jak na owe czasy przepychem, a jego bezpośrednim skutkiem było uwolnienie przebywających na Litwie jeńców wojennych, których liczba mogła sięgać nawet 24 tysięcy (jak podaje Strykowski). Sojusz Polski z Litwą już wkrótce doprowadził do wspólnych wypraw wojennych: w 1326 na Brandenburgię, a w 1329 na ziemię chełmińską. Już jednak w 1330 doszło do pierwszych konfliktów między Władysławem Łokietkiem a Giedyminem i na prośbę Karola Roberta Andegaweńskiego Łokietek zaprzestał współpracy z pogańskim księciem. Od 1331 o wspólnej polityce ze wschodnim sąsiadem nie mogło być mowy. Z małżeństwa Kazimierza i Aldony pochodziły dwie córki: urodzona między 1326 a 1330 Elżbieta oraz urodzona między 1327 a 1333 Kunegunda, które otrzymały imiona na cześć dwóch sióstr księcia Kazimierza.

W KONFLIKCIE Z TEŚCIOWĄ

Już w pierwszych latach małżeństwa dwukrotnie było ono

wystawione na próby. W sierpniu 1327 Kazimierz zachorował na nieznaną bliżej śmiertelną chorobę. Możemy się domyślać, że Aldona czuwała nad mężem, jednak to jego matka zwracała się z pomocą do papieża Jana XXII i powierzała życie syna św. Ludwikowi. Już wówczas dało się zauważyć antagonizmy między księżniczką litewską a jej teściową, które nasiliły się po śmierci Władysława Łokietka. Pod koniec 1327 Kazimierzowi udało się powrócić do zdrowia. Kolejnym trudnym epizodem w życiu pary była zdrada, której królewicz miał się dopuścić na dworze swej siostry Elżbiety i jej męża króla Węgier Karola Roberta w Wyszehradzie na przełomie 1329 i 1330. Według XV-wiecznej relacji Jana Długosza, syn Łokietka z pomocą siostry zwabił do swojego łóża i zgwałcił córkę możnowładcy węgierskiego Felicjana Zacha, Klarę. W rezultacie 17 kwietnia 1330 Felicjan dokonał zamachu na węgierską rodzinę królewską, za który karę poniosła cała rodzina Zachów. Historycy mają wątpliwości co do miłosnego epizodu Kazimierza z Węgierką, przypisując Zachowi polityczne motywy działania, jednak pogłoski oczerniające Piastowicza były rozpowszechniane co najmniej od 1343, a zapewne i znacznie wcześniej. Możliwe, że Aldona wiedziała o romansach swojego męża (znając jego późniejszy temperament mogło być ich więcej), ale przymykała na nie oko. W opinii historyków jej małżeństwo z Kazimierzem należało do udanych, a Jan Długosz pisze, że Litwinka była uległa swemu mężowi.

2 marca 1333 w Krakowie zmarł król Polski Władysław Łokietek. Natychmiast rozpoczęto przygotowania do koronacji królewskiej jego syna Kazimierza. To właśnie wtedy narastający już od kilku lat konflikt Aldony Anny z teściową Jadwigą osiągnął swoje apogeum. Królowa matka twierdziła bowiem, że jak długo ona żyje, w Polsce nie mogą panować dwie królowe. Uważająca się za osobę głęboko wierzącą a zarazem niepozabawioną silnego charakteru Jadwiga z niepokojem patrzyła na poczynania swojej synowej, która mimo przyjęcia chrześcijaństwa nadal kultywowała typowe dla pogańskiej Litwy obyczaje. Jak pisał Jan Długosz w swej kronice: „Nawet w czasie podróży wozem,

jechały za nią bębny, harfy i skrzypce i różnego rodzaju instrumenty, grając do taktu.” Mimo sprzeciwu królowej matki, która kochała syna więcej niż macierzyńską miłością, 25 kwietnia 1333 Aldona Anna została wraz z mężem koronowana na królową Polski przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Janisława. Królowa Jadwiga chyba nigdy nie pogodziła się z synową. Wkrótce po jej koronacji wycofała się do klasztoru klarysek w Starym Sączu, gdzie w 1337 lub 1338 przyjęła profesję zakonną.

PLOTKI I OSZCZERSTWA NA TEMAT KRÓLOWEJ

Aldona Anna nie była władczynią lubianą przez Polaków. Szczególnie niechętnie było w stosunku do królowej duchowieństwo. Chociaż Aldona miała prawo odwiedzać klasztory, w przeciwieństwie do teściowej nie mogła w nich nocować ani spożywać posiłków. Żona Kazimierza Wielkiego rzadko wpływała na podejmowane przez męża decyzje polityczne i gospodarcze. Jednym z nielicznych tego typu zachowań było nadanie żup wielickich grupie kupców, w którym monarcha powoływał się na wstawiennictwo i prośby Aldony. Władczyńni nie miała zapewne głosu w sprawie planowanych przez Kazimierza Wielkiego ożenków swoich córek. Już w listopadzie 1335 doszło do zaręczyn królewny Elżbiety z księciem Dolnej Bawarii Janem, zaś po klęsce tego projektu jesienią 1338 podpisano podobny układ z synem cesarza Ludwika IV Bawarskiego, Ludwikiem. Ostatecznie 24 lub 25 lutego 1343 w Poznaniu Elżbieta została żoną księcia wołogoskiego Bogusława V, zaś poprzedni narzeczony królewny Ludwik Wittelsbach został pod koniec lipca 1345 mężem drugiej córki Aldony i Kazimierza, Kunegundy.

Królowa Aldona nie dożyła ślubów swoich córek. Zgodnie z informacją Kalendarza katedry krakowskiej zmarła 25 maja 1339 w Krakowie (w literaturze można spotkać też daty 26, 27 i 29 maja), a jej śmierć owiana jest woalem tajemnicy. Według Rocznika Traski władczyńni miała umrzeć śmiercią osobliwą i straszną, której przyczyną była nadmierna skłonność do zabaw. Trudno stwierdzić, czy przekaz Rocznika Traski o tragicznej śmierci królowej jest prawdziwy, czy po prostu stanowi efekt

niechęci kronikarzy do Aldony. Warto przytoczyć w tym miejscu słowa Jana Długosza, który opisując zgon monarchini stwierdza: Toteż dla zohydzenia tego, co czyniła za życia, mówiono, że zmarła nienaturalną i straszną śmiercią. Wydaje się więc, że chociaż królowa zmarła zapewne z powodu choroby, nie miała ona żadnego związku z hulaszczym trybem życia. Aldona Anna Giedyminówna została pochowana w katedrze na Wawelu.

Autorstwo: Marek Teler

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Balzer Oswald, „Genealogia Piastów”, wyd. II, Wydawnictwo Avalon, Kraków 2005.
2. Besala Jerzy, „Małżeństwa królewskie. Piastowie”, Bellona i MUZA SA, Warszawa 2006.
3. Długosz Jan, „Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga 9: 1300–1370”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
4. Jasiński Kazimierz, „Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich”, Wydawnictwo Historyczne, Poznań – Wrocław 2001.
5. Rudzki Edward, „Polskie królowe”, t. 1, wyd. 2, Instytut Prasy i Wydawnictw Novum, Warszawa 1990.
6. Spórna Marcin, Wierzbicki Piotr, „Słownik władców Polski i pretendentów do tronu polskiego”, Zielona Sowa, Kraków 2003.
7. Śliwiński Józef, „Mariaże Kazimierza Wielkiego. Studium z zakresu obyczajowości i etyki dworu królewskiego w Polsce XIV wieku”, Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, Olsztyn 1987.
8. Tęgowski Jan, „Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów”, Wydawnictwo Historyczne, Poznań – Wrocław 1999.

9. Wyrozumski Jerzy, „Kazimierz Wielki”, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław 2004.